

Akčný plán pre životné prostredie a zdravie

Procesy na zlepšenie environmentálneho zdravia v krajinách Európy odštartovala 2. ministerská konferencia o životnom prostredí a zdraví v Helsinkách, v júni 1994. Bola výsledkom dlhodobej práce a snahy jednotlivcov, organizácií a vlád na dosiahnutie súladu medzi ľuďmi a ich prostredím. Bolo to prvý raz, kedy sa európske štáty zhodli na jednotnej zdravotnej politike, ako na spoločnom základe pre ďalší vývoj. Postupne sa začali formulovať environmentálne faktory ako závažné zdravotné problémy. Na tejto konferencii bol prijatý významný dokument *Akčný plán pre životné prostredie a zdravie pre Európu*, ktorý sa stal základom pre Deklaráciu k akciám na zlepšenie životného prostredia a zdravia v Európe. Štáty európskeho regiónu sa zaviazali vypracovať národné akčné plány pre životné prostredie a zdravie. Slovenská republika ako jedna z prvých krajín vypracovala *Akčný plán pre životné prostredie a zdravie obyvateľov SR* (APPZ; National Environmental Health Action Plan - NEHAP), ktorý bol prijatý aj vo vláde SR v roku 1997. Väčšina úloh NEHAP spočívala v tvorbe a prijímaní zákonov a noriem kompatibilných s legislatívou EÚ.

Ďalší vývoj v celoeurópskom meradle potvrdil potrebu prehĺbiť a zintenzívniť úsilie v prospech environmentálno-zdravotných aktivít a hľadať čo najefektívnejšie spôsoby napomáhajúce implementácii jednotlivých národných akčných plánov. Na 3. ministerskej konferencii o životnom prostredí a zdraví v roku 1999 v Londýne bolo uznané, že dosiahnutie hlavného cieľa „trvalej udržateľnosti“ je možné iba v širokom partnerstve, a to v rámci krajiny s podporou národných orgánov, uplatnením medzisektorového prístupu a zapojením verejnosti do environmentálno-zdravotných procesov. Po zhodnotení vývoja a stavu realizácie NEHAP v SR vyplynula potreba aktualizovať akčný plán vo svetle záverov londýnskej ministerskej konferencie. Táto úloha bola uložená v uznesení vlády SR č. 1062 z 1. decembra 1999, prijatého k programu realizácie záverov londýnskej konferencie.

Aktualizácia NEHAP (II) a stratégia implementácie

NEHAP II boli schválené vládou uznesením č. 815 z 11. októbra 2000. V stratégii boli vytyčené základné princípy (človek v centre pozornosti, solidarita, spolupráca a partnerstvo, prítomnosť demokracie, na prvom mieste bezpečnosť, malý a zmenšujúci sa svet a udržateľná budúcnosť), na ktorých je založený environmentálny prístup pri riešení otázok zdravia a základný rámec pre aktivity a opatrenia smerujúce k zlepšeniu zdravia a k udržateľnému zdraviu populácie v SR. Hlavným cieľom NEHAP II bolo minimalizovať riziká vyplývajúce zo životného a pracovného prostredia a udržať prostredie v takom stave, aby nepoškodzovalo a neohrozovalo zdravie ľudí, ale umožnilo jeho pozitívny vývoj. Hlavnými environmentálno-zdravotnými prioritnými oblasťami NEHAP II boli: zdravotná bezpečnosť potravín, pôda, znečistenie voľného ovzdušia, zabezpečenie obyvateľstva pitnou vodou, zdravie podporujúce pracovné prostredie a pracovné podmienky, bývanie, environmentálne zdravotnícke služby, styk s verejnosťou

a mimovládny organizáciami, vzdelávanie a výchova k environmentálnemu zdraviu.

Realizovali sa predovšetkým aktivity týkajúce sa úpravy legislatívnych predpisov rôznej právnej sily podľa požiadaviek EÚ. Išlo hlavne o transpozíciu smerníc EÚ, týkajúcich sa ochrany zdravia do právneho poriadku SR s osobitným zreteľom na posilnenie aspektov environmentálneho zdravia. Tým, že sa tieto predpisy upravili v súlade s príslušnými predpismi krajín EÚ, a tým, že sa pri riešení problémov populácie SR v oblasti environmentálneho zdravia uplatnili princípy štandardne uplatňované v krajinách EÚ, akčný plán podporil zároveň aj integračné úsilie SR do európskych spoločenstiev. Akčný plán a všetky jeho aktivity, ktoré boli na jeho podporu v SR vykonané, prispeli aj k úspechu pri plnení národného programu aquis communautaire. Aj týmto sa akčný plán zaradil medzi prioritné programy vlády bez ohľadu na prípadné zmeny politických štruktúr v spoločnosti.

V júni 2004 sa v Budapešti konala 4. ministerská konferencia o životnom prostredí a zdraví, ktorej nosnou témou bola *Budúcnosť našich detí* so širokým kontextom udržateľného rozvoja. Vplyvy degradovaného životného prostredia majú čoraz viac narastajúci vplyv na zdravie populácie. Viac ako 5 miliónov detí na svete zomrie na následky znečisteného životného prostredia. Najväčšia citlivosť detí na rôzne vplyvy je hlavne v období vývoja, kedy sa vyvíja imunitný, respiračný a nervový systém. Vystavenie environmentálnym rizikám, napr. chemickým látkam, môže narušiť normálny vývoj a spôsobiť trvalé poškodenie. Budapešťianska ministerská konferencia bola odozvou na tento stav.

Okrem Európskeho akčného plánu pre životné prostredie a zdravie na roky 2004 - 2010 bol na tejto konferencii prijatý aj veľmi významný dokument *Akčný plán pre životné prostredie a zdravie detí pre Európu* (Children's Environmental and Health Action Plan for Europe - CEHAPE), ktorý vypracovala WHO v spolupráci s členskými štátmi, medzinárodnými agentúrami a mimovládny organizáciami. Cieľom CEHAPE je redukovať, a kde je možné eliminovať vplyv environmentálnych rizikových faktorov na zdravie detí. Všetky

zúčastnené krajiny sa zaviazali vypracovať a implementovať CEHAPE, a to buď vytvorením samostatného akčného plánu pre životné prostredie a zdravie detí alebo prostredníctvom už existujúceho NEHAP-u a podávaním správ Svetovej zdravotníckej organizácii o pokroku, ktorý sa dosiahol v tejto oblasti.

K druhej aktualizácii NEHAP-u SR pristúpila v roku 2005 na základe záverov budapeštianskej konferencie. NEHAP III rozpracováva najaktuálnejšie problémy životného prostredia a zdravia obyvateľov SR, osobitne vo vzťahu k detskej populácii prostredníctvom štyroch regionálnych prioritných cieľov CEHAPE. Tieto ciele sú zamerané na: (I.) redukciu ochorení a úmrtnosti detí spôsobenej gastrointestinálnymi poruchami v dôsledku nevyhovujúcej pitnej vody, (II.) prevenciu a redukciu zdravotných dôsledkov spôsobených nehodami a zraneniami detí, (III.) prevenciu a zníženie respiračných chorôb u detí spôsobených vonkajším a vnútorným znečistením ovzdušia, (IV.) zníženie rizika chorôb a invalidity detí spôsobenej expozíciou nebezpečným chemickým látkam (napr. ťažkým kovom), fyzikálnym javom (napr. nadmernému hluku) a biologickým činiteľom.

NEHAP III, okrem spomínaných cieľov CEHAPE, venuje pozornosť aj ďalším prioritným oblastiam ako bývanie a zdravie, ľudský biomonitring, vytvorenie informačného systému environmentálnych a zdravotných indikátorov, dopad klimatických zmien na zdravie, výskum, vzdelávanie a výchova k environmentálnemu zdraviu. Do procesu realizácie NEHAP III, ako aj predchádzajúcich akčných plánov, sú zainteresované okrem rezortu zdravotníctva aj rezort životného prostredia, rezort dopravy, pošta a telekomunikácií, rezort výstavby a regionálneho rozvoja, rezort pôdohospodárstva a hospodárstva, rezort školstva, rezort práce, sociálnych vecí a rodiny. Realizáciou NEHAP-u III by sa mala zabezpečiť kontinuita procesu trvalej udržateľnosti environmentálneho zdravia obyvateľov SR v súlade s politikou

Riziká ovplyvňujúce zdravie detí nachádzajúce sa v prostredí

Základné riziká	Moderné riziká	Objavujúce sa hrozby
Nebezpečenstvo z vody	Vysoké množstvo toxínov vytvorených človekom	Globálne klimatické zmeny
Nedostatočná hygiena	Nebezpečné používanie chemických látok	Radiácia
Nevyhovujúca kvalita vzduchu	Neadekvátne odstraňovanie nebezpečného odpadu	Kontaminácia perzistentnými organickými látkami (POP s)
Nevyhovujúce bývanie	Degradácia životného prostredia	Endokrinné poruchy
Nedostatočná hygiena potravín	Väčšia dostupnosť zbraní	Rozvoj nových rizikovejších aktivít a produktov na voľný čas
Nebezpečenstvá z odstraňovania odpadu		
Doprava		

Zdroj: *International Network on Children's Health, Environment and Safety (INCHES)*

EÚ a WHO v tejto oblasti a cieľov Európskeho akčného plánu pre životné prostredie a zdravie na roky 2004 – 2010, ktorý schválili všetky členské štáty v EÚ.

Skúsenosti viacerých európskych krajín, medzi nimi aj Slovenska, ukazujú na to, že environmentálno-zdravotné priority stanovené v národných akčných plánoch sa často nezhodujú s environmentálno-zdravotnými prioritami na regionálnej alebo miestnej úrovni. Ukazujú sa, že rozvoj lokálnych akčných plánov (LEHAP) je jedným z najvýznamnejších prostriedkov implementácie NEHAP-u. Lokálny akčný plán umožňuje integrovanie aktivít vykonávaných v rámci príbuzných programov (Lokálna agenda, Zdravé mestá). Hlavnú zodpovednosť za rozvoj a uskutočňovanie miestnych akčných plánov majú miestne orgány, predovšetkým miestna samospráva, nakoľko najlepšie poznajú problémy a kvalitu života miestneho obyvateľstva a zároveň dávajú možnosť do tohto procesu zapojiť verejnosť, miestne podnikateľské zložky, občianske združenia a rôzne záujmové skupiny. Samotné lokálne akčné plány umožňujú riešiť problematiku zdravia vo vzťahu ku kvalite životného prostredia a spôsob života miestnej populácie, mobilizujú aktérov ovplyvňujúcich faktory pôsobiace na zdravie, napomáhajú komunikácii, podporujú vznik partnerstva, sú účinným nástrojom pre rozvoj územného celku, vytvárajú priestor pre aktívnu činnosť mimovládnych organizácií, sú nástrojom pre zapojenie verejnosti do riešenia otázok zdravia a životného prostredia, prinášajú základ pre monitorovanie pokroku v ukazovateľoch zdravia a stavu životného prostredia, zlepšujú kvalitu života v komunite, mobilizujú lokálne finančné zdroje a iné ekonomické nástroje pre plnenie týchto úloh. Snahou akčných plánov, či už na národnej, alebo lokálnej úrovni je dosiahnuť trvalé zdravie a zlepšiť kvalitu života obyvateľov Slovenska v 21. storočí.

Ing. Katarína Halzlová
Ústav verejného zdravotníctva SR

Dokončenie zo s. 7

ich spracovaní) a mnohé ďalšie, týkajúce sa prezentácie rezortu na verejnosti (výstavy, odborné medzinárodné i celoštátne konferencie, semináre, workshopy a pod.)

- *environmentálna výchova a vzdelávanie*

MŽP SR zabezpečuje nosné aktivity neformálnej environmentálnej výchovy a vzdelávania prostredníctvom odbornej rezortnej organizácie – Slovenskej agentúry životného prostredia (SAŽP) a jej odborných pracovísk a stredísk environmentálnej výchovy na celom Slovensku. SAŽP zabezpečuje mimoškolskú výchovu, smerovanú k ochrane a tvorbe životného prostredia a zdravia na všetkých úrovniach. Medzi významné medzinárodné projekty environmentálnej výchovy a vzdelávania patril aj projekt pre postihnutú mládež (*Vzdelávanie bez bariér I. a II.*), ďalej medzinárodná spolupráca v rámci asociácie ECOMOVE International, celoštátne, regionálne i lokálne projekty (*Hypericum, Letná škola ochrany životného prostredia, Zelená škola, Živá príroda, Praktická environmentálna výchova, Ekopaky, Programy pre významné dni životného prostredia a pod.*). SAŽP zabezpečovala aj odborné vzdelávanie zamestnancov MŽP SR, SAŽP, špecializovanej štátnej správy starostlivosti o životné prostredie a ďalších odborníkov z radov verejnosti.

Pre laickú a odbornú verejnosť sa pravidelne každoročne uskutočňuje medzinárodný festival filmov, TV programov a videoprogramov s tematikou tvorby a ochrany životného prostredia, spojený s pofestivalovou prehliadkou filmov ENVIROFILM. V roku 2006 sa uskutočnil už XI. ročník tohto festivalu. Okrem súťažnej prehliadky filmov bol pripravený bohatý sprievodný program (konferencie, semináre, besedy s odborníkmi pre verejnosť, výstavy). Všetky filmy z festivalu sú uložené vo filmoteke SAŽP a pri vhodných príležitostiach premietané.

Nadálej úspešne pokračovala v gescii odboru pre styk s verejnosťou grantová súťaž malých environmentálnych projektov tzv. *Zelený projekt*, v ktorej sa uchádzajú každoročne o finančnú dotáciu na podporu environmentálnych projektov občianske združenia, nadácie, záujmové združenia právnických osôb, neinvestičné fondy a neziskové organizácie. Medzi prioritné témy patrila aj ochrana prírody a zdravia obyvateľstva.

MŽP SR spolupracuje od roku 2002 s *Asociáciou zdravých miest Slovenska* a prevzalo odbornú záštitu nad *Týždňom zelenej mobility*, vyhláseným Európskou komisiou. V rámci tohto týždňa sa uskutočnilo niekoľko podujatí (*Deň bez áut, Za krajšiu obec a pod.*), do ktorých sa prihlásili mnohé mestá a obce na Slovensku. Kampaň Európskej komisie *Zmena podnebia je vo vašich rukách* sa začala v Bruseli 29. mája 2006. SR za účasti MŽP SR sa aktívne zapojila do paneurópskej kampane dňa 5. júna pri príležitosti Svetového dňa životného prostredia, s cieľom zvýšiť povedomie verejnosti o zmene podnebia. Zmena podnebia je jednou z najväčších environmentálnych hrozieb našej doby, a preto kampaň vyzýva jednotlivcov prispieť k boju proti zmene podnebia. Proklamuje: „Ak všetci vykonáme malé zmeny v našom bežnom živote, máme možnosť významne znížiť tlak na klimatický systém Zeme, a tým prispieť k lepšej kvalite životného prostredia i kvalite života jednotlivcov a celej spoločnosti.“

Mgr. Mária Sedláčková

Ministerstvo životného prostredia SR

Ilustračné foto: Peter Chynoradský